

Στρατηγικό Σχέδιο Χωρικής Ανάπτυξης του Ορεινού Όγκου των Τζουμέρκων

A. Μπασιούκα, Μηχανικός Χωροταξίας και Ανάπτυξης Α.Π.Θ.

Περίληψη

Τα Τζουμέρκα είναι μια περιοχή με πλούσιο φυσικό περιβάλλον και μια σημαντική πολιτιστική κληρονομιά. Ως ορεινή περιοχή είχε τη δυνατότητα να τα διατηρήσει ανέπαφα σε μεγάλο βαθμό έως σήμερα, όπου καλείται να αντιμετωπίσει μια διπλή πρόκληση ερήμωση ή τουριστική ανάπτυξη, η οποία διαφαίνεται ως η μόνη λύση που θα βγάλει από την απομόνωση τα Τζουμέρκα αλλά και κάθε ορεινή περιοχή στην Ελλάδα. Το γεγονός ότι ανήκει σε δυο διαφορετικές διοικητικές ενότητες λειτουργεί από τη μια πλευρά ανασταλτικά λόγω των διφορούμενων αναπτυξιακών πολιτικών, αλλά από την άλλη αν δημιουργηθεί κλίμα συνεργασίας μπορεί να δράσει καταλυτικά για τη χάραξη κοινής αναπτυξιακής πολιτικής σε μια ορεινή περιοχή που παρουσιάζει ομοειδή δημογραφικά και οικονομικά χαρακτηριστικά, μπορεί να αποτελέσει παράδειγμα εφαρμογής και να αναδείξει την ανάγκη για συνεργασία σε περιοχές που παρουσιάζουν κοινά γεωγραφικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά ανεξάρτητα με τη διοικητική τους υπαγωγή.

Σκοπός της εισήγησης είναι η αναγνώριση και η ανάλυση της υφιστάμενης κατάστασης της περιοχής με στόχο τη διάγνωση των δυνατοτήτων και αδυναμιών της, των ευκαιριών και απειλών, και μέσω της σύνθεσης όλων των πληροφοριών να προκύψει ένα ενιαίο όραμα, μια κοινή στρατηγική που θα ορίσει ένα μοντέλο ανάπτυξης που θα σέβεται το φυσικό και το πολιτιστικό περιβάλλον, και πάνω απ' όλα τους ανθρώπους της, σε ένα πλαίσιο συνεργασίας και αλληλεπίδρασης. Βασική επιδίωξη είναι η περιοχή να βρει το αναπτυξιακό της πρότυπο, να αξιοποιήσει τις δυνατότητές της, να γίνει ανταγωνιστική και να αποκτήσει ένα σημαντικό ρόλο στην ευρύτερη περιοχή, στην περιφέρεια και στον εθνικό χώρο. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί μέσω της δημιουργίας ενός ολοκληρωμένου στρατηγικού σχεδίου χωρικής ανάπτυξης βασισμένο σε ένα πολυλειτουργικό πρότυπο οικονομικής ανάπτυξης, με σεβασμό στο περιβάλλον και την πολιτιστική κληρονομιά της περιοχής και αποδεκτό από τους κατοίκους και τους τοπικούς φορείς.

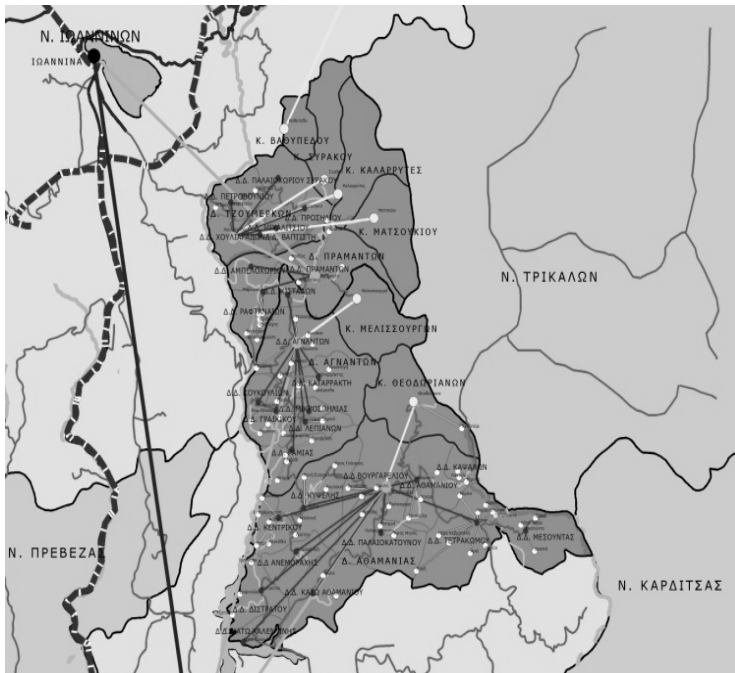
Εισαγωγή

Η ορεινή περιοχή των Τζουμέρκων διαθέτει ένα πλούσιο φυσικό περιβάλλον, το οποίο κατορθώνει να διατηρεί την αυθεντικότητά του και μια σπουδαία ιστορική και πολιτιστική κληρονομιά. Παρ' όλα αυτά, παρατηρούνται κάποια φαινόμενα στην περιοχή που καθυστερούν την ανάπτυξή της.

Η εναλλαγή του πληθυσμού από το χειμώνα στο καλοκαίρι, οι διφορούμενες κατευθύνσεις ανάπτυξης από περιοχή σε περιοχή και οι στενές αλληλεξαρτήσεις μεταξύ των οικισμών σε οικονομικό, διοικητικό, αναπτυξιακό και σε επίπεδο εξυπηρέτησεων δυσκολεύουν την εύρεση και χάραξη μιας ενιαίας πολιτικής για τα Τζουμέρκα. Όμως, το γεγονός ότι βρίσκεται σε μια ενιαία γεωγραφική περιοχή, παρουσιάζει ομοειδή δημογραφικά και οικονομικά χαρακτηριστικά μπορεί να δράσει θετικά και καταλυτικά στο να εξαλειφθούν τα παραπάνω προβλήματα. Με τη συνεργασία και την αμοιβαία εμπιστοσύνη κατοίκων και τοπικών φορέων τα προβλήματα μπορούν να ξεπεραστούν και να δημιουργηθούν οι κατάλληλες συνθήκες για την ανάπτυξή της.

Σκοπός της εισήγησης είναι η ανάδειξη ενός ολοκληρωμένου στρατηγικού χωρικού σχεδιασμού του ορεινού όγκου των Τζουμέρκων, βασισμένου σε ένα πολυλειτουργικό πρότυπο οικονομικής ανάπτυξης, με σεβασμό στο περιβάλλον και την πολιτιστική κληρονομιά της περιοχής, αποδεκτό από τους κατοίκους και τους τοπικούς φορείς, που

πρόβλημα της μετανάστευσης τόσο προς το εξωτερικό όσο και το μεγάλο κύμα αστικοποίησης.

Εικόνα 2. Η περιοχή μελέτης και οι σχέσεις εξάρτησης των οικισμών της

Foto 2. Study area and its relations with the wider region

Είναι εξαρτημένη διοικητικά και λειτουργικά από τα γειτονικά αστικά κέντρα, Άρτα και Ιωάννινα καθώς, οι απαραίτητες για την εξυπηρέτηση των κατοίκων υπηρεσίες όπως νομαρχία, εφορία, τράπεζες, δικαστήρια κτλ καθώς και οι υποδομές υγείας (νοσοκομείο, ιατρεία), πρόνοιας και ανώτερης εκπαίδευσης βρίσκονται σε αυτές. Τα μεγαλύτερα οικιστικά κέντρα που βρίσκονται εντός της περιοχής μελέτης και που διαθέτουν σε έναν σχετικά υψηλό βαθμό βασικές υπηρεσίες και υποδομές είναι τα Άγναντα, τα Πράμαντα και το Βουργαρέλι. Οι σχέσεις εξάρτησης των οικισμών εντός της περιοχής είναι πολλές και ιδιαίτερα περίπλοκες.

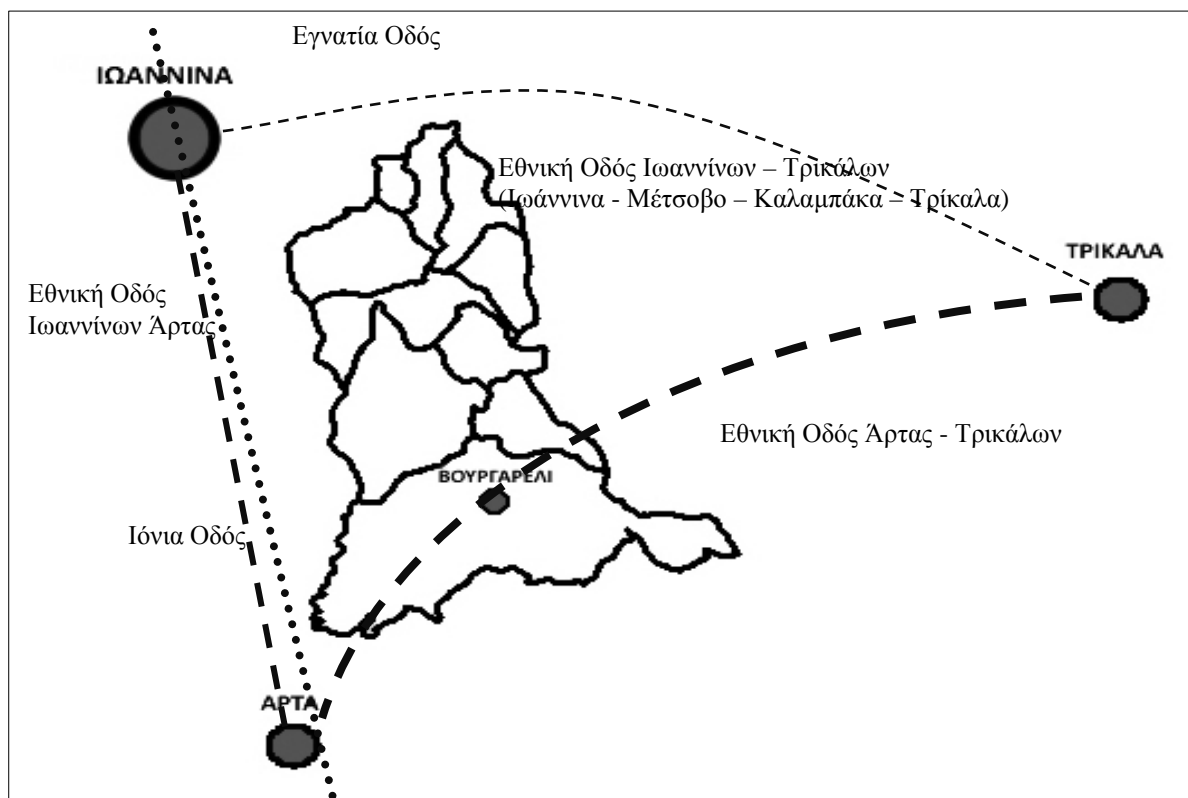
Χαρακτηριστικές είναι οι εξαρτήσεις στον τομέα των υποδομών εκπαίδευσης και υγείας. Στον τομέα της εκπαίδευσης υπάρχουν οι βασικές υποδομές πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης που ικανοποιούν τις ανάγκες για τον αριθμό των παιδιών που υπάρχει. Αξίζει εδώ να σημειωθεί ότι μερικά σχολεία καλύπτουν και τις ανάγκες οικισμών εκτός περιοχής μελέτης και εκτός νομού. Όμως υπάρχουν ελλείψεις ως προς την ποιότητα της εκπαίδευσης και θα πρέπει να ληφθούν μέτρα ενίσχυσης, ώστε τα παιδιά των ορεινών περιοχών να μη βιώνουν ανισότητες σε σχέση με τα παιδιά που φοιτούν σε αστικές περιοχές.

Όσον αφορά τον τομέα της υγείας λειτουργούν τρία κέντρα υγείας και έντεκα αγροτικά - περιφερειακά ιατρεία, τα οποία καλύπτουν τις ανάγκες του πληθυσμού της περιοχής μελέτης αλλά και γειτονικών οικισμών εκτός περιοχής μελέτης. Από το Κ.Υ. Βουργαρελίου εκτός από τα Α.Ι της υπό εξέταση περιοχής εξυπηρετούνται τα Α.Ι Ροδαυγής (εκτός περιοχής μελέτης) και Α.Ι Μυροφύλου του Ν. Τρικάλων (εκτός περιοχής μελέτης και εκτός νομού). Από το Κ.Υ Πραμάντων εξυπηρετούνται έξι Α.Ι. εκτός περιοχής μελέτης.

Από τον νομό Ιωαννίνων διέρχεται ένας σημαντικός για τη χώρα οδικός άξονας, η Εγνατία Οδός, ενώ ο νομός Άρτας αναμένεται να συνδεθεί με αυτή μέσω της Ιόνιας Οδού. Επιπλέον, υπό κατασκευή βρίσκεται η εθνική οδός Άρτας – Τρικάλων η οποία θα μειώσει κατά πολύ την απόσταση των δύο περιοχών και θα δώσει μια νέα πνοή ανάπτυξης στην περιοχή.

Σήμερα, η περιοχή μελέτης βρίσκεται στο κέντρο των οδικών αξόνων με ελλιπή αλλά όχι ανύπαρκτη σύνδεση με αυτούς.

Το υφιστάμενο δίκτυο μεταφορών στην περιοχή μελέτης περιλαμβάνει μόνο υποδομή οδικού δικτύου. Το γεγονός αυτό σε συνδυασμό με την ορεινή μορφολογία, τις δυσμενείς κλιματολογικές συνθήκες δημιουργεί προβλήματα απομόνωσης ορισμένων οικισμών, ειδικά κατά τη διάρκεια του χειμώνα.

Σχήμα 1. Διαγραμματική απεικόνιση περιοχής μελέτης ως προς τους οδικούς άξονες
Figure 1. Figure showing the study area according to the main roads

Υπάρχουν 10.144 άτομα που δηλώνουν ότι η μόνιμη κατοικία τους βρίσκεται στην υπό εξέταση περιοχή. Τα άτομα που απογράφηκαν είναι 16.630 και οι εγγεγραμμένοι στα δημοτολόγια των δήμων και των κοινοτήτων ανέρχονται σε 25.770 άτομα. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός της απότομης μεταβολής του πληθυσμού από το χειμώνα στο καλοκαίρι.

Ελλάδα, Περιφέρεια, Νομός και Περιοχή Μελέτης	Μόνιμος	Πραγματικός	Νόμιμος
Ελλάδα	10.934.097	10.964.020	-
Ήπειρος	336.392	353.883	396.732
Ν. Άρτας	73.620	78.134	97.265
Ν. Ιωαννίνων	161.027	170.239	177.137
Περιοχή Μελέτης	10.144	16.630	25.770

Πηγή: ΕΣΥΕ – Απογραφή 2001

Πίνακας 1. Πληθυσμός 2001
Table 1. Population 2001

Συγκρίνοντας τα τρία είδη των πληθυσμών διαπιστώνεται ότι υπάρχουν σημαντικές διαφορές. Αυτό εμποδίζει να βρούμε τον ακριβή πληθυσμό της περιοχής καθώς φαίνεται ότι η περιοχή έχει ένα ικανοποιητικό ποσοστό μόνιμου πληθυσμού αλλά ο πραγματικός και ο νόμιμος είναι πολύ περισσότεροι. Ο πίνακας 1 μας δίνει ένα ακόμα πολύ χρήσιμο στοιχείο: ότι υπάρχει ένα σημαντικό μέγεθος του πληθυσμού το οποίο διατηρεί επαφή με τον έναν ή τον άλλο τρόπο με τον τόπο που καταγράφηκε ή είναι εγγεγραμμένος. Το ότι διατηρεί αυτή τη σχέση μπορεί να αξιοποιηθεί κατάλληλα και να συμβάλλει στην ανάπτυξη της περιοχής. Σε σχέση με το σύνολο της χώρας το ποσοστό είναι πολύ μικρό αναδεικνύοντας την πληθυσμιακή υστέρηση

τόσο της περιοχής μελέτης όσο και της περιφέρειας Ηπείρου γενικότερα. Στην περιφέρεια Ηπείρου καταγράφεται, μόλις το 3,2 % του συνολικού πληθυσμού της χώρας.

Στη συνέχεια, παρατίθεται ο Πίνακας 2, ο οποίος παρουσιάζει την εξέλιξη του πληθυσμού της περιοχής μελέτης από το 1961 έως το 2001 και ο Πίνακας 3, ο οποίος δείχνει τη μεταβολή που παρουσίασε σε αυτό το χρονικό διάστημα.

	1961	1971	1981	1991	2001
Ελλάδα	8.388.553	8.768.641	9.740.417	10.259.900	10.964.020
Ήπειρος	352.604	310.334	324.541	339.728	353.820
Ν. Άρτας	82.630	78.376	80.044	78.719	78.143
Ν. Ιωαννίνων	155.326	134.688	147.304	158.193	170.293
Περιοχή Μελέτης	23.721	18.467	19.407	15.934	16.630

Πηγή: ΕΣΥΕ, Απογραφές Πληθυσμού 1961-1971-1981-1991-2001

Πίνακας 2. Εξέλιξη πληθυσμού ανά δεκαετία

Table 2. Population trends through decades

	1961-1971	1971-1981	1981-1991	1991-2001
Ελλάδα	4%	1%	5%	7%
Ήπειρος	-14%	11%	5%	4%
Ν. Άρτας	-5%	5%	-2%	-1%
Ν. Ιωαννίνων	-15%	2%	7%	8%
Περιοχή Μελέτης	-28%	9%	-18%	4%

Πηγή: Απογραφές Πληθυσμού 1961-1971-1981-1991-2001

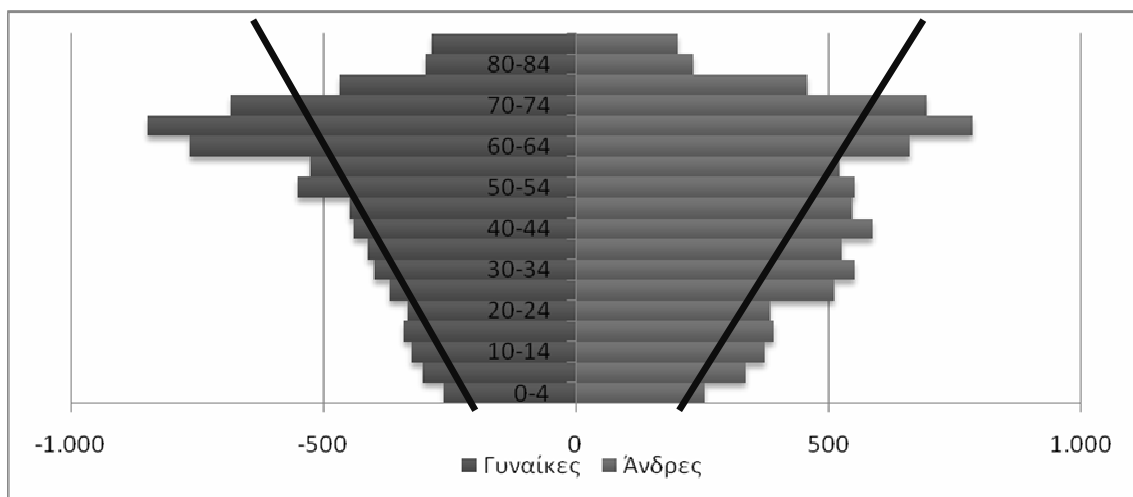
Πίνακας 3. Μεταβολή πληθυσμού ανά δεκαετία

Table 3. Change in population through decades

Ο Πίνακας 3 δείχνει το πώς επηρεάστηκε η περιοχή από τα τρία μεγάλα κύματα μετανάστευσης που συνέβησαν στην Ελλάδα. Η περιοχή μελέτης παρουσιάζει μείωση της τάξης του 30%, την περίοδο 61-71. Παρουσιάζει σχεδόν τη διπλάσια μείωση από ότι ο νομός Ιωαννίνων και η περιφέρεια Ηπείρου. Η μείωση στην περιοχή είναι ακόμη μεγαλύτερη από τη μείωση στην Άρτα. Η έλλειψη δυνατοτήτων απασχόλησης, σε αντίθεση με τις πεδινές περιοχές, ανάγκασαν τους κατοίκους να την εγκαταλείψουν. Την περίοδο 1971-1981 η περιοχή μελέτης παρουσίαζε αύξηση του πληθυσμού, όπως και οι νομοί Άρτας και Ιωαννίνων, η περιφέρεια και η χώρα. Το μεγάλο κύμα της μετανάστευσης από την ύπαιθρο προς τα αστικά κέντρα της δεκαετίας του '80 επηρέασε σημαντικά και αρνητικά την περιοχή μελέτης προκαλώντας την περίοδο 1981-1991 μείωση 18%. Αρνητική μεταβολή παρουσίασε και ο νομός Άρτας. Αντίθετα, η Ήπειρος, ο Ν. Ιωαννίνων παρουσιάζουν θετική μεταβολή η οποία κυμαίνεται στα ίδια επίπεδα με τη χώρα. Από το 1991 έως το 2001 η θετική μεταβολή του πληθυσμού συνεχίζεται σε όλες τις περιοχές εκτός της Άρτας που συνεχίζει να μειώνεται.

Η περιοχή μελέτης καταλαμβάνει έκταση 764,17 τχλμ και χαρακτηρίζεται αραιοκατοικημένη με πυκνότητα 21,76 κατ/τχλμ. Οι δήμοι και οι κοινότητες χαρακτηρίζονται ορεινοί με το μέσο σταθμικό υψόμετρο να κυμαίνεται από 549μ. έως 1150μ. Η περιοχή που ανήκει στο Ν. Ιωαννίνων φαίνεται να είναι πιο αραιοκατοικημένη από την περιοχή που ανήκει στο Ν. Άρτας.

Η πυραμίδα των ηλικιών που δίνεται στη συνέχεια, παρουσιάζει με παραστατικό τρόπο την ηλικιακή σύνθεση της περιοχής και βοηθά στην εκτίμηση των δημογραφικών προοπτικών της περιοχής.

Σχήμα 2. Πυραμίδα ηλικιών περιοχής μελέτης
Figure 2. Age pyramid of the study area

Η πυραμίδα ηλικιών έχει φθίνουσα τάση. Η βάση της πυραμίδας μειώνεται ενώ καθώς μεγαλώνουν οι ηλικίες, ο πληθυσμός αυξάνεται. Επιπλέον παρατηρείται ότι δεν είναι συμμετρική καθώς ο λόγος των δυο φύλων αλλάζει με την ηλικία. Σε κρίσιμες ηλικίες όπως είναι 25 με 45 παρατηρούμε ότι οι άνδρες υπερτερούν σημαντικά έναντι των γυναικών.

Όσον αφορά την οικονομία αναφέρονται τα εξής:

- Το μεγαλύτερο μέρος της γεωργικής γης προορίζεται για μεικτή εκμετάλλευση (γεωργία και κτηνοτροφία)
- Οι γεωργικές εκτάσεις είναι μικρού μεγέθους, η μέση έκταση ανά εκμετάλλευση είναι 14, 84 στρέμματα στο σύνολο της περιοχής μελέτης. Υπάρχει μεγάλος αριθμός αγροτεμαχίων αλλά η μέση έκταση τους είναι πολύ μικρή. Στην περιοχή μελέτης υπάρχουν 8694 αγροτεμάχια των οποίων η μέση έκταση είναι 4, 29 στρέμματα, όταν η συνολική έκταση που καλλιεργείται είναι 37307, 2 στρέμματα.
- Το 96,8% της χρησιμοποιούμενης γεωργικής γης είναι ιδιόκτητη.
- Στον κλάδο της κτηνοτροφίας κυριαρχεί η εκτροφή αιγοπροβάτων. Σύμφωνα με την Ειδική Περιβαλλοντική Μελέτη της Ευρύτερης Περιοχής του Εθνικού Πάρκου Τζουμέρκων η κτηνοτροφία ακολουθεί τρία βασικά μοντέλα: (α) Μικρές γεωργοκτηνοτροφικές εκμεταλλεύσεις μικτού τύπου, (β) μεγάλες μονάδες εκτατικής εκτροφής στις οποίες συγκαταλέγονται οι πολλές μετακινούμενες μονάδες (κυρίως προβάτων και βοοειδών) και οι λιγότερες μεγάλες μόνιμες μονάδες (αιγών και προβάτων) και (γ) μονάδες εντατικής εκτροφής (πουλερικών και χοίρων).
- Η απομόνωση της περιοχής, το έντονο ανάγλυφο, και κυρίως, ο αποκλειστικά αγροτικός για πολλά χρόνια προσανατολισμός των κατοίκων είχαν σαν αποτέλεσμα την σημαντική υστέρηση της περιοχής στο δευτερογενή τομέα.
- Ο τριτογενής τομέας αναπτύσσεται προς την κατεύθυνση του τουρισμού και του εμπορίου.
- Ο κλάδος του εμπορίου, ιδιαίτερα του εμπορίου ειδών διατροφής είναι αναπτυγμένος.
- Λειτουργούν τουριστικά καταλύματα, κυρίως ενοικιαζόμενα δωμάτια, κέντρα εστίασης και αναψυχής καθώς και επιχειρήσεις που σχετίζονται με τις εναλλακτικές μορφές τουρισμού, όμως είναι λίγες σε αριθμό με μικρή δυναμικότητα και είναι διάσπαρτες στην περιοχή μελέτης. Αξιοσημείωτο είναι ότι εντάσσονται σε δίκτυο μεταξύ τους συνεργασίας και αλληλοϋποστήριξης.

Η περιοχή διαθέτει ένα πλούσιο πολιτιστικό περιβάλλον, όπου συνυπάρχουν Βλάχοι, Σαρακατσάνοι και ντόπιοι. Δεν υπάρχουν σαφή όρια προσδιορισμού του χώρου που κατοικούν, καθώς στο σύνολο της ιστορικής τους διαδρομής διένυσαν κοινή πορεία, αλλά και δέχτηκαν πολλές και διαφορετικές «εξωτερικές» επιρροές, οι οποίες συγχωνεύθηκαν διαφορετικά σε κάθε περιοχή και επηρέασαν διαφορετικά την οικονομική και κοινωνική τους ανάπτυξη, τον πολιτισμό και την παράδοσή τους.

Τα Τζουμέρκα αποτελούνται από ένα σύνολο χωριών και παραδοσιακών οικισμών γεμάτα από χαράδρες, φαράγγια, απόκρημνα βουνά, εντυπωσιακά πολιτιστικά μνημεία, μοναστήρια, εκκλησίες, παραδοσιακά πέτρινα γεφύρια και αξιόλογα μουσεία. Επιπλέον, σύμφωνα με το 19.10.78 Π.Δ. (ΦΕΚ 594/Δ/13.11.78), στην περιοχή μελέτης έχουν κηρυχθεί τρεις παραδοσιακοί οικισμοί, οι οποίοι ανήκουν στο νομό Ιωαννίνων: Συράκο, Καλαρρύτες και Ραφταναίοι.

Τέλος, σημειώνεται ότι η περιοχή διαθέτει ένα αξιόλογο φυσικό περιβάλλον. Η σημασία τους έχει αναγνωριστεί και υπάρχουν περιοχές που ανήκουν, σύμφωνα με την Κοινοτική Οδηγία 79/409/ΕΟΚ «Για τη διατήρηση των άγριων πτηνών», σε Ζώνες Ειδικής Προστασίας (ΖΕΠ – SPA) για την ορνιθοπανίδα (Κοιλάδα Αχελώου), περιοχές, που σύμφωνα με την Κοινοτική Οδηγία 92/43/ΕΟΚ «Για τη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων καθώς και της άγριας πανίδας και χλωρίδας», ανήκουν σε τρεις προτεινόμενους Τόπους Κοινοτικής Σημασίας (ΤΚΣ-SCI), Όρος Λάκμος (GR 2130007), στα Όρη Αθαμάνων (GR 2110002) και κοιλάδα του Αχελώου (GR2110005). Οι παραπάνω περιοχές περιλαμβάνονται στο Ευρωπαϊκό Οικολογικό Δίκτυο «Natura 2000». Επιπλέον, υπάρχουν: α) τρεις «Σημαντικές Περιοχές για τα Πουλιά της Ελλάδας (ΣΠΠΕ)»: τα Αθαμανικά Όρη (GR079), το όρος Λάκμος και η κοιλάδα του Αχελώου (GR080) και β) πέντε καταφύγια άγριας ζωής. Η λειτουργία του Εθνικού Πάρκου Τζουμέρκων, Περιστερίου και Χαράδρας Αράχθου θα αναδείξει περαιτέρω τη σημασία του φυσικού περιβάλλοντος της περιοχής.

Συμπεράσματα

Για τη διάγνωση της υπάρχουσας κατάστασης, τις προοπτικές ανάπτυξης της περιοχής μελέτης και το σχεδιασμό των στρατηγικών προτεραιοτήτων, εφαρμόζεται η ανάλυση SWOT. Έχει δημιουργηθεί, και παρουσιάζεται στη συνέχεια, ένας πίνακας SWOT για κάθε μια από τις παρακάτω θεματικές ενότητες – τομείς παρέμβασης:

Θέση – Ταυτότητα – Πληθυσμός	
Δυνάμεις	Αδυναμίες
1. Η περιοχή μελέτης αποτελεί μια ενιαία γεωγραφική ενότητα με κοινά χαρακτηριστικά 2. Σημαντικός πληθυσμός στην παραγωγική και αναπαραγωγική ομάδα ηλικιών 3. Υπάρχει ενδιαφέρον για αξιοποίηση και ανάδειξη της περιοχής από τοπικούς φορείς (πολιτιστικούς συλλόγους κυρίως) 4. Ισχυρές παραδόσεις	1. Χαμηλό επίπεδο ευημερίας και ποιότητα ζωής 2. Γήρανση του πληθυσμού (φθίνουσα πυραμίδα ηλικιών) και μεγάλοι δείκτες εξάρτησης 3. Μεγάλη μεταβολή του πληθυσμού χειμώνα – καλοκαίρι
Ευκαιρίες	Απειλές
1. Η θέση που θα αποκτήσει η περιοχή με την ολοκλήρωση της κατασκευής των οδικών αξόνων Άρτας – Τρικάλων και της Ιόνιας Οδού. 2. Η ολοκλήρωση του Φράγματος της Μεσοχώρας θα αναβαθμίσει την περιοχή	1. Η μείωση του πληθυσμού και η ερήμωση της περιοχής 2. Τμήμα της περιοχής μελέτης βρίσκεται στη ζώνη σεισμικής επικινδυνότητας II

Προσβασιμότητα – Υποδομές – Υπηρεσίες	
Δυνάμεις	Αδυναμίες
<ol style="list-style-type: none"> 1. Έργα βελτίωσης των βασικών υποδομών με τα ΚΠΣ και την ΚΠ Leader 2. Σημαντικό υδάτινο και αιολικό δυναμικό 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Απομόνωση λόγω της κακής ποιότητας του οδικού δικτύου 2. Πολλοί μικροί και διάσπαρτοι οικισμοί 3. Ανεπαρκείς υποδομές στις απομονωμένες κοινότητες και ελλειπείς υπηρεσίες υγείας 4. Ελλειπείς υπηρεσίες διαχείρισης υδάτινων πόρων και απορριμμάτων
Ευκαιρίες	Απειλές
<ol style="list-style-type: none"> 1. Ανάπτυξη τηλε-υπηρεσιών, χρήση νέων τεχνολογιών. Πρόγραμμα Κοινωνία της Πληροφορίας. 2. Αν βελτιωθούν οι υπηρεσίες μπορεί να υπάρξει επιστροφή των κατοίκων 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Η καθυστέρηση της κατασκευής των σημαντικών οδικών αξόνων 2. Ενίσχυση του ρόλου των αστικών κέντρων
Οικονομία	
Δυνάμεις	Αδυναμίες
<ol style="list-style-type: none"> 1. Αναξιοποίητοι φυσικοί πόροι κυρίως υδάτινοι πόροι 2. Πλούσιοι τουριστικοί πόροι 3. Παραγωγικές δυνατότητες στην κτηνοτροφία, τη γεωργία και τη δασοπονία 4. Προϊόντα ποιότητας, βιολογικά και παραδοσιακά προϊόντα 5. Ύπαρξη εταιρειών δραστηριοτήτων υπαίθρου – βασικός πόλος έλξης τουριστών 6. Μεγάλος αριθμός καταλυμάτων με ικανοποιητικές υπηρεσίες και οργάνωση 7. Δυνατότητα αξιοποίησης του γυναικείου εργατικού δυναμικού 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Έλλειψη διακλαδικών και διατομεακών σχέσεων 2. Απουσία ενημέρωσης για αναπτυξιακά και επενδυτικά προγράμματα 3. Ισχυρός ατομισμός και έλλειψη εμπιστοσύνης σε συλλογικές πρωτοβουλίες
Ευκαιρίες	Απειλές
<ol style="list-style-type: none"> 1. Οι πολιτικές για την μελλοντική αγροτική ανάπτυξη που έχουν ως βασικό άξονα τη δημιουργία πολυλειτουργικής υπαίθρου 2. Δυνατότητα ανάπτυξης μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων 3. Αυξανόμενη ζήτηση για παραδοσιακά και βιολογικά προϊόντα 4. Η αυξανόμενη ζήτηση για τουρισμό υπαίθρου (αγροτουρισμό – φυσιολατρικό – περιπέτειας) 5. Δυνατότητα αξιοποίησης νέων τεχνολογιών με εκπαίδευση και εξειδίκευση 6. Δυνατότητες για Δικτύωση – Συνεργασία 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Η οικονομική κρίση και η μείωση των επιδοτήσεων 2. Οι ανταγωνιστές βρίσκονται σε πιο εξελιγμένο στάδιο τουριστικής ανάπτυξης 3. Ο τριτογενής τομέας υπάρχει κίνδυνος να γίνει ο μόνος τομέας που θα δημιουργεί νέες θέσεις εργασίας

Περιβάλλον	
Δυνάμεις	Αδυναμίες
1. Μεγάλη βιοποικιλότητα τοπίου, οικοσυστημάτων και ειδών 2. Μεγάλο τμήμα της περιοχής προστατεύεται λόγω του ιδιαίτερου φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος 3. Περιορισμένη ένταση ανθρωπογενών δραστηριοτήτων 4. Παραδοσιακός χαρακτήρας ορισμένων οικισμών	1. Ανεξέλεγκτη παραδοσιακή κτηνοτροφία (εγκαταστάσεις) 2. Λίγα σε αριθμό έργα για την προστασία του περιβάλλοντος (κυρίως στους οικισμούς) 3. Ελλιπής περιβαλλοντική συνείδηση των κατοίκων 4. Έλλειψη κτηματολογίου – δασολογίου 5. Κακή διαχείριση των δασών από τους Αναγκαστικούς Δασικούς Συνεταιρισμούς
Ευκαιρίες	Απειλές
1. Ανάδειξη του αγροτικού τοπίου 2. Θεσμοθέτηση του Εθνικού Πάρκου 3. Δυνατότητα αξιοποίησης των νέων τεχνολογιών για την προστασία του περιβάλλοντος 4. Χρηματοδότηση περιβαλλοντικών δράσεων στο Δ' ΚΠΣ	1. Φυσικές καταστροφές 2. Η δημιουργία χιονοδρομικού κέντρου και η ανάπτυξη μαζικών μορφών τουρισμού στην περιοχή (αλλοίωση του χαρακτήρα της περιοχής) 3. Η δημιουργία του φράγματος Αγίου Νικολάου στον ποταμό Άραχθο

Πίνακας 4. Ανάλυση SWOT
Table 4. SWOT Analysis

Τα Τζουμέρκα βιώνουν σήμερα, τα αποτελέσματα της ανύπαρκτης πολιτικής για τις ορεινές περιοχές. Το πρόβλημα είναι γενικότερο, καθώς η ύπαρξη περιφερειακής πολιτικής αλλά η απουσία θεσμοθετημένου χωροταξικού σχεδιασμού απειλεί την αποτελεσματική και αποδοτική εφαρμογή οποιασδήποτε πολιτικής.

Οι ορεινές περιοχές έχουν να αντιμετωπίσουν σήμερα τρεις σημαντικές προκλήσεις όπως αναφέρεται στην έκθεση Euromontana (2008) και τα Τζουμέρκα διαφαίνονται ως δέκτες αυτών:

- Τον κίνδυνο να μετατραπούν σε μουσεία ως αποτέλεσμα της πολιτικής για την προστασία του περιβάλλοντος και της πολιτιστικής κληρονομιάς
- Τον κίνδυνο να αντιμετωπιστούν αποκλειστικά ως χώρος για την άσκηση οικονομικών δραστηριοτήτων, με μονοκλαδική ανάπτυξη του τουρισμού
- Τον κίνδυνο της εγκατάλειψης

Για την αντιμετώπιση των προκλήσεων και τη διασφάλιση μια μελλοντικής ολοκληρωμένης πολιτικής για την ανάπτυξη της περιοχής διαμορφώνεται στη συνέχεια το στρατηγικό σχέδιο χωρικής ανάπτυξης του ορεινού όγκου των Τζουμέρκων.

Πρόταση

Η στρατηγική της παρούσας πρότασης επικεντρώνεται στο να βρει η περιοχή μελέτης το αναπτυξιακό της πρότυπο, να αξιοποιήσει τις δυνατότητές της, να γίνει ανταγωνιστική και να αποκτήσει ένα σημαντικό ρόλο στην ευρύτερη περιοχή, στην περιφέρεια και στον εθνικό χώρο.

Μέχρι σήμερα δεν έχει πραγματοποιηθεί κάποια μελέτη, κάποιο ολοκληρωμένο πρόγραμμα για τους δήμους και τις κοινότητες της περιοχής, παρά μόνο αποσπασματικά έργα. Οι κατευθύνσεις για την ανάπτυξή τους δόθηκαν, με τα ΚΠΣ και την κοινοτική πρωτοβουλία LEADER έγιναν κάποια έργα αναζωογόνησης αλλά δεν αξιοποιήθηκαν όσο έπρεπε.

Για τους παραπάνω λόγους βασικός στόχος είναι η δημιουργία ενός ολοκληρωμένου στρατηγικού σχεδίου χωρικής ανάπτυξης, το οποίο θα λάβει υπόψη του όλες τις συνιστώσες που είναι καθοριστικές για την ισόρροπη ανάπτυξη, την κοινωνική συνοχή και την προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος της περιοχής.

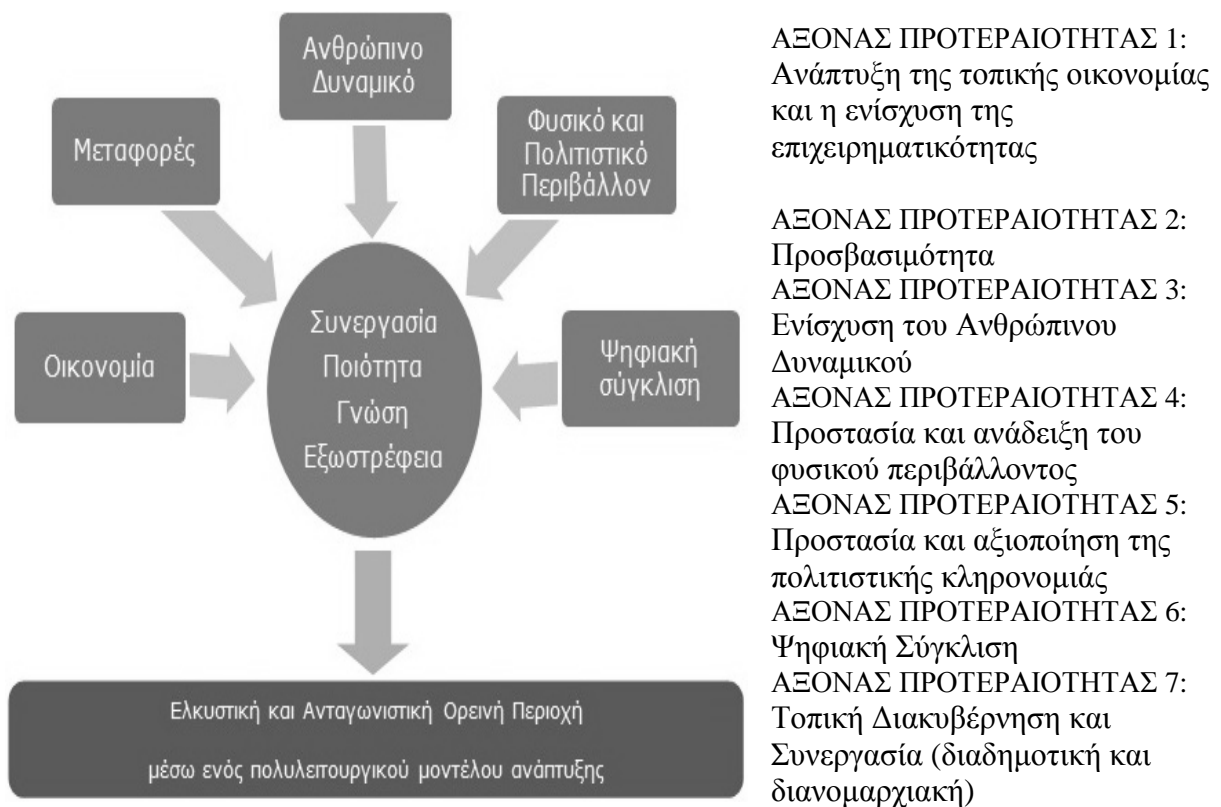
Ο σχεδιασμός του αναπτυξιακού οράματος, των στρατηγικών προτεραιοτήτων και των στόχων που θα το στηρίξουν βασίστηκε σε ένα πολυλειτουργικό πρότυπο οικονομικής ανάπτυξης, με σεβασμό στο περιβάλλον και την πολιτιστική κληρονομιά της περιοχής. Βασικό στοιχείο που εντάχθηκε στον σχεδιασμό είναι το σχέδιο αυτό να μπορεί να γίνει αποδεκτό από τους κατοίκους και να μπορεί να υποστηριχτεί από τους τοπικούς φορείς.

Το όραμα για το μέλλον της περιοχής βασίζεται σε πέντε συνιστώσες:

ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ – ΠΡΟΣΒΑΣΙΜΟΤΗΤΑ – ΑΝΘΡΩΠΙΝΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ ΦΥΣΙΚΟ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ – ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΤΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΣ

Η καινοτομία της στρατηγικής έγκειται στο ότι πρόκειται να εφαρμοστεί σε μια ενιαία γεωγραφική περιοχή αλλά που ανήκει σε δυο ξεχωριστές διοικητικές ενότητες, αναδεικνύοντας την ανάγκη για συνεργασία σε περιοχές που παρουσιάζουν κοινά γεωγραφικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά ανεξάρτητα με τη διοικητική τους υπαγωγή. Επιπλέον, είναι «ολοκληρωμένη» γιατί λαμβάνει υπόψη της όλους τους τομείς που είναι καθοριστικοί για την ανάπτυξη της περιοχής με σκοπό τη βελτίωση της ποιότητας ζωής των κατοίκων, αξιοποιώντας τις νέες τεχνολογίες υπό την αρχή της προστασίας του περιβάλλοντος και της πολιτιστικής κληρονομιάς. Συγκεντρώνει όλα τα στοιχεία που θα θέσουν τις βάσεις για μια ανταγωνιστική και ελκυστική ορεινή περιοχή.

Οι στρατηγικές προτεραιότητες βρίσκονται σε άμεση σχέση με τις παραπάνω συνιστώσες του οράματος και ορίζονται ως εξής:

Σχήμα 3. Αναπτυξιακό Όραμα
Figure 3. The Development Vision

Άξονας Προτεραιότητας 1: Ανάπτυξη της τοπικής οικονομίας και η ενίσχυση της επιχειρηματικότητας

Ο άξονας 1 στοχεύει στην προώθηση ποιοτικών τοπικών παραδοσιακών προϊόντων διατροφής σε συνδυασμό με την ενίσχυση του τουρισμού.

Τα τοπικά προϊόντα μπορούν να παίξουν ένα σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη της τοπικής οικονομίας είτε άμεσα με την προώθησή τους στην τοπική και ευρύτερη αγορά είτε έμμεσα με τη συμβολή τους στην ενίσχυση του τουρισμού. Αποτελούν έναν αναδυόμενο κλάδο του αγροτοδιατροφικού τομέα καθώς ο παραδοσιακός τρόπος παραγωγής και η βιολογική γεωργία τα καθιστούν προϊόντα υψηλής διατροφικής αξίας. Ο τρόπος παραγωγής και ορισμένες φορές η «τελετουργία» που τον συνοδεύει, ενισχύουν την αξία τους δημιουργώντας ένα πολύ ελκυστικό τουριστικό προϊόν.

Η περιοχή έχει να επιδείξει εν δυνάμει αξιοποιήσιμα προϊόντα όπως το κρέας, τα γαλακτοκομικά προϊόντα, βότανα και αρωματικά φυτά και το τσίπουρο.

Θετικό είναι το στοιχείο ότι η κυριότερη δραστηριότητα που ασκείται στην περιοχή είναι η παραδοσιακή κτηνοτροφία, η οποία συνδυάζεται με την καλλιέργεια ζωοτροφών (καλαμπόκι, τριφύλλι). Επιπλέον, υπάρχει μικρή αλλά σημαντική για την περιοχή παραγωγή φρούτων, λαχανικών και αρωματικών φυτών. Η αδυναμία έγκειται στο ότι τα προϊόντα αυτά με τη σημερινή τους μορφή δε μπορούν να διατεθούν στην αγορά. Υπάρχουν ως πρωτογενή προϊόντα αλλά απαιτείται η μεταποίηση και η τυποποίησή τους ούτως ώστε να μπορούν να διακινηθούν ευκολότερα. Υπάρχει ένας σημαντικός αριθμός ατόμων με γνώσεις και πάνω απ' όλα διάθεση που ασχολούνται με την παρασκευή τους όμως η υποδομή είναι υποτυπώδης και χρειάζονται οικονομική ενίσχυση και τεχνική υποστήριξη.

Ο παραδοσιακός τρόπος παραγωγής των τοπικών προϊόντων μπορεί να δώσει πρωτότυπα προϊόντα διατροφής, υψηλής ποιότητας και τοπική επωνυμία. Παράλληλα, θα δημιουργήσει νέες θέσεις εργασίας και θα προσθέσει ένα επιπλέον εισόδημα στους κατοίκους της περιοχής.

Βασική επιδίωξη του στόχου αυτού είναι η καθετοποίηση της παραγωγής με την ίδρυση των απαιτούμενων μονάδων παραγωγής, μεταποίησης, τυποποίησης και εμπορίας. Η περιοχή μελέτης διαθέτει το χώρο και το δυναμικό για την υποστήριξη τέτοιων δραστηριοτήτων.

Η καθετοποίηση της παραγωγής θα δημιουργήσει νέες θέσεις εργασίας, θα δώσει στην περιοχή μια οικονομική διέξοδο και θα ενισχύσει τη θέση της στην ευρύτερη αγροτική περιοχή. Η θέση της ως προς τους οδικούς άξονες μπορεί να συμβάλει στο να αναδειχθεί σε κέντρο διακίνησης αγροτικών προϊόντων ποιότητας, σε περιφερειακό αλλά και εθνικό επίπεδο.

Τα μέτρα που προτείνονται είναι:

- Ενίσχυση της παραγωγής προϊόντων ποιότητας
- Δημιουργία μονάδων μεταποίησης και τυποποίησης των προϊόντων ποιότητας
- Ανάπτυξη του εμπορίου και ενίσχυσή του με τη δημιουργία ενός κέντρου εμπορίου αγροτικών προϊόντων ποιότητας.
- Σύνδεση με τον τομέα του τουρισμού τόσο για την άμεση προώθηση των προϊόντων όσο και για να αποτελέσουν αυτά πόλο έλξης τουριστών.
- Συνεργασία όλων των τοπικών παραγωγών της περιοχής μελέτης και σύσταση αγροτικού συνεταιρισμού Τζουμέρκων, με το όνομα του οποίου θα διακινούνται τα προϊόντα στην αγορά.
- Σύσταση ενός τοπικού φορέα διαχείρισης, ελέγχου και πιστοποίησης του τόπου, του τρόπου παραγωγής και των παραγόμενων αγροτικών προϊόντων με απώτερο σκοπό τη μεταποίηση και εμπορία πιστοποιημένων προϊόντων ποιότητας.

Προσδιορίζοντας χωρικά τον παραπάνω στόχο, δυνατότητες για την επίτευξή του έχουν οι Δ. Πραμάντων, Αγνάντων και Αθαμανίας. Οι δήμοι αυτοί έχουν τη μεγαλύτερη παραγωγή,

και μια πολύ ευνοϊκή θέση στην περιοχή μελέτης αλλά και σε σχέση με τα αστικά κέντρα της Άρτας, των Ιωαννίνων και των Τρικάλων που θα αποτελέσουν τη μελλοντική αγορά. Πιο, συγκεκριμένα ο Δ. Πραμάντων μπορεί να εξυπηρετήσει τους παραγωγούς των κοινοτήτων Καλαρρύτων, Συράκου, Βαθυπέδου και του δήμου Τζουμέρκων, ο Δ. Αθαμανίας την Κ. Θεοδωριάνων και ο Δ. Αγνάντων την Κ. Μελισσουργών. Έτσι μπορούν να δημιουργηθούν τρία κέντρα πληροφόρησης, ενημέρωσης και στήριξης των παραγωγών τα οποία παράλληλα θα πιστοποιούν τα προϊόντα και θα τα προωθούν στην αγορά, στα γειτονικά αστικά κέντρα.

Για τη σωστή και αποδοτική προώθηση των προϊόντων προτείνεται η δημιουργία ενός κέντρου εμπορίου αγροτικών προϊόντων στο Δ. Αθαμανίας, λόγω της θέσης του ως προς τους οδικούς άξονες αλλά και επειδή το επιτρέπει η μορφολογία του εδάφους. Η δημιουργία ενός τέτοιου χώρου θα συμβάλλει στην προβολή των τοπικών προϊόντων, θα μπορεί να φιλοξενεί εκθέσεις σε τοπικό, εθνικό, ή ακόμη και διεθνές επίπεδο. Επιπλέον, μπορεί να λειτουργήσει ως κέντρο επιμόρφωσης και πληροφόρησης των αγροτών σε θέματα βελτιστοποίησης της παραγωγής τους.

Η συνεργασία των τοπικών παραγωγών και η σύσταση ενός ενιαίου αγροτικού συνεταιρισμού στην περιοχή των Τζουμέρκων θα έχει ως σκοπό την οργάνωση της παραγωγικής δραστηριότητας, την ενίσχυση και το συντονισμό της, μέσω επιμορφωτικών σεμιναρίων και τεχνικής υποστήριξης, και θα είναι υπεύθυνη μαζί με τον τοπικό φορέα πιστοποίησης για την παραγωγή πιστοποιημένων προϊόντων ποιότητας. Ένας αγροτικός συνεταιρισμός με κοινή ονομασία, που θα παραπέμπει σε ένα πλούσιο και καθαρό φυσικό περιβάλλον, θα συμβάλλει στην ευκολότερη διακίνηση, αποδοτικότερη διαφήμιση και εμπορία των αγροτικών προϊόντων.

Με την προϋπόθεση ότι θα βελτιωθεί η ποιότητα του οδικού δικτύου δημιουργείται ένα δίκτυο παραγωγών όλης της περιοχής μελέτης, με κομβικά σημεία τις έδρες των δήμων Πραμάντων, Αγνάντων και Αθαμανίας, όπου θα δημιουργηθούν οι εγκαταστάσεις διακίνησης των αγροτικών προϊόντων. Έπειτα, τα σημεία αυτά ενώνονται με την Άρτα, τα Ιωάννινα και τα Τρίκαλα. Η σωστή οργάνωση και προβολή θα επιφέρει σημαντικά οικονομικά οφέλη για την περιοχή.

Το πλούσιο φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον μπορεί να προσελκύσει τουρισμό καθ' όλη τη διάρκεια του έτους. Υπάρχει ένας σημαντικός, αλλά όχι επαρκής για μελλοντική αυξημένη ζήτηση, αριθμός υποδομών, τουριστικών καταλυμάτων, μονάδων εστίασης, ψυχαγωγίας και δραστηριοτήτων υπαίθρου που μπορεί να εξυπηρετήσει ένα μεγάλο αριθμό τουριστών. Το μειονέκτημα έγκειται στο ότι οι χώροι προσέλκυσης τουριστών, μνημεία – εκκλησίες – παραδοσιακά κτήρια – οικισμοί, είναι αναξιοποίητοι. Οι θρησκευτικές ή πολιτιστικές εκδηλώσεις που οργανώνονται είναι ακόμα σε πρώιμο στάδιο. Υπάρχουν πολλά μονοπάτια και διαδρομές, που ενώνουν πολιτιστικά μνημεία, χώρους θέας και διέρχονται από ένα τοπίο φυσικού κάλλους. Γι' αυτά τα χαρακτηριστικά δεν υπάρχει σήμανση και οι χάρτες είναι ελλιπείς. Τέλος, η κακή ποιότητα του οδικού δικτύου δυσχεραίνει τις κατά τ' άλλα ευνοϊκές συνθήκες ανάπτυξης του τουρισμού στην περιοχή.

Επιπλέον, δεν έχει αναπτυχθεί ο αγροτουρισμός, ο οποίος παρουσιάζει μεγάλη ζήτηση τα τελευταία χρόνια και λόγω της φυσιογνωμίας της περιοχής μπορεί εύκολα να αναπτυχθεί και να της επιφέρει οφέλη. Οι υφιστάμενες υποδομές, με εξαίρεση τις επιχειρήσεις υπαίθριων δραστηριοτήτων (πεζοπορία, ανεμοπτερισμός κλπ), προσφέρουν περιορισμένες υπηρεσίες χωρίς να εισάγουν τον τουρίστα – επισκέπτη στην τοπική κοινωνική ζωή και στις αγροτικές δραστηριότητες. Δεν προσφέρεται δηλαδή το βασικό νόημα του αγροτουρισμού που είναι το βίωμα της αγροτικής ζωής. Για το λόγο αυτό, για να μπορεί ο τουρίστας – επισκέπτης να συμμετέχει και να βιώσει, προτείνεται η δημιουργία επισκέψιμων αγροκτημάτων. Σκοπός της δημιουργίας τους είναι η συμμετοχή στις αγροτικές δραστηριότητες και η ενσωμάτωση των τουριστών – επισκεπτών στην κοινωνική ζωή της περιοχής μελέτης. Ο τουρίστας μπορεί να πάρει μέρος στην παρασκευή των προϊόντων, να μάθει πως γίνεται το κρασί, το ψωμί, το

μάζεμα του μελιού και να αποκομίσει σημαντικές πληροφορίες για την καθημερινή του ζωή. Επίσης, μπορεί να συμμετέχει σε γιορτές, πανηγύρια, στα έθιμα του τόπου γνωρίζοντας και συμβάλλοντας στην διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς αφού έχει βιώσει και αντιληφθεί τη σημασία τους. Ο αγροτουρισμός είναι μια δραστηριότητα που τους ωφελεί όλους, τουρίστες, κατοίκους, ιδιοκτήτες γιατί έχει ένα σημαντικό στοιχείο που δεν το έχουν οι άλλες μορφές τουρισμού. Το στοιχείο αυτό είναι η κοινωνική επαφή. Οι κάτοικοι της περιοχής μελέτης χαρακτηρίζονται για τον αυθορμητισμό τους και τη φιλοξενία τους και είναι αναπόσπαστο κομμάτι της καθημερινότητάς τους. Οι άνθρωποι και το φυσικό περιβάλλον εγγυώνται την επιτυχία της εφαρμογής του.

Συνοψίζοντας, οι παρεμβάσεις που κρίνονται απαραίτητες να υλοποιηθούν είναι:

- Η δημιουργία επισκέψιμων αγροκτημάτων για την ανάπτυξη του αγροτουρισμού
- Η δημιουργία νέων τουριστικών καταλυμάτων και μονάδων εστίασης – αναψυχής υψηλής ποιότητας υπηρεσιών
- Η βελτίωση της ποιότητας των υποδομών και των υπηρεσιών που προσφέρονται από τα υπάρχοντα τουριστικά καταλύματα, τις μονάδες εστίασης – αναψυχής και άλλων επιχειρήσεων σχετικά με τον τουρισμό
- Η βελτίωση των ορεινών μονοπατιών και η δημιουργία δικτύου ορεινών μονοπατιών και διαδρομών
- Η αξιοποίηση των πολιτιστικών μνημείων και η προβολή των πολιτιστικών εκδηλώσεων
- Προβολή των θρησκευτικών εκδηλώσεων και αξιοποίηση των εκκλησιών - μοναστηριών της περιοχής για την ανάπτυξη του θρησκευτικού τουρισμού
- Η δημιουργία χώρων για την ενημέρωση των επισκεπτών ως προς τις δυνατότητες διαμονής και αναψυχής που μπορούν να έχουν φτάνοντας στην περιοχή. Οι χώροι αυτοί θα προμηθεύουν χάρτες και θα δίνουν οδηγίες για τα αξιοθέατα και την ιστορία της περιοχής

Ο στόχος αυτός δεν έχει συγκεκριμένο χωρικό προσδιορισμό καθώς όλη η περιοχή μελέτης, ενδείκνυται για την ανάπτυξη του αγροτουρισμού, του οικοτουρισμού, του θρησκευτικού και του πολιτιστικού τουρισμού που προτείνονται.

Η παραπάνω πρόταση σε συνδυασμό με την υφιστάμενη κατάσταση δημιουργεί ένα ολοκληρωμένο πλαίσιο για την ανάπτυξη του τουρισμού. Δεν προσφέρεται ένα τυποποιημένο πακέτο όπου ο τουρίστας είναι απλώς παρατηρητής αλλά ένα ολοκληρωμένο πακέτο βιωματικού τουρισμού στο οποίο πρέπει να ληφθούν θεσμικά μέτρα για την προστασία του, έτσι ώστε να μην ξεπεραστούν τα όρια και να αλλοιωθεί το περιβάλλον. Σε αυτό θα συμβάλει αρχικά η εκπόνηση χωροταξικών μελετών ή ΣΧΟΟΑΠ τα οποία θα θέσουν τα όρια όσον αφορά την αξιοποίηση του χώρου και δεύτερον οι τοπικοί φορείς οι οποίοι θα πρέπει να προσέξουν και να λάβουν μέτρα ως προς τις επενδύσεις που μπορεί να γίνουν στην περιοχή στον τομέα του τουρισμού.

Άξονας 2: Προσβασιμότητα

Μεγάλη σημασία για την περιοχή έχει η σύνδεσή της με τους μεγάλους οδικούς άξονες Εγνατία και Ιόνια Οδό και ΕΟ Άρτας – Τρικάλων καθώς, προβλέπεται να αυξηθεί η επισκεψιμότητα της περιοχής και θα ανοίξουν νέες αγορές για τα αγροτικά προϊόντα. Για να πραγματοποιηθεί όμως θα πρέπει ταυτόχρονα να βελτιωθεί η ποιότητα του εσωτερικού οδικού δικτύου της περιοχής μελέτης.

Σήμερα, η κατάσταση του οδικού δικτύου θεωρείται κακή και επικίνδυνη λόγω της μορφολογίας του εδάφους. Δεδομένου όμως ότι αποτελεί τη μόνη διέξοδο της περιοχής και τη συνδέει με τις βασικές υπηρεσίες όπως υγεία και εκπαίδευση χρειάζεται να δοθεί ιδιαίτερη προσοχή ώστε να βελτιωθεί.

Προτείνονται:

- Λεπτομερής μελέτη και πρόταση για τη σχεδίαση ενός νέου και πιο ασφαλούς οδικού δικτύου.
- Συντήρηση των δρόμων και επισκευή των ζημιών που προκαλούνται από τις καιρικές συνθήκες και τις κατολισθήσεις.
- Κατασκευή νέων οδών και ολοκλήρωση αυτών που είναι υπό κατασκευή

Ο σχεδιασμός των νέων δρόμων θα πρέπει να γίνει με βάση τις αρχές για την προστασία του περιβάλλοντος. Το οδικό δίκτυο θα πρέπει να ενσωματωθεί στο φυσικό περιβάλλον της περιοχής ώστε να μην αλλοιωθεί το τοπίο. Επιπλέον, θα πρέπει να γίνει καταγραφή των υπαρχόντων μονοπατιών και χάραξή τους ώστε να μπορούν να διατηρηθούν, να είναι προσβάσιμα και να προστατευθούν από οποιαδήποτε άλλη παρέμβαση (πχ. να μην ιδιωτικοποιηθούν ή να αντικατασταθούν ή να εμποδιστούν από την κατασκευή δρόμου).

Η συντήρηση των δρόμων θα πρέπει να γίνεται συχνά ώστε να αποφεύγονται ατυχήματα και να μην απομονώνονται περιοχές. Όπως αναφέρεται και στο ΓΠΧΣΑΑ θα πρέπει να εντοπιστούν και να αποκατασταθούν τα επικίνδυνα σημεία.

Τέλος, πρέπει να ολοκληρωθούν οι δρόμοι που είναι υπό κατασκευή και να κατασκευαστούν νέοι σε περιπτώσεις που μειώνονται οι χρονο-αποστάσεις και δεν επιβαρύνεται το φυσικό περιβάλλον.

Όσον αφορά το χωρικό προσδιορισμό της πρότασης αναφέρεται ότι τα μέτρα προτείνονται για όλη την περιοχή μελέτης.

Οι τοπικοί οδικοί άξονες αν βελτιωθούν, αναπροσδιοριστούν και συνδυαστούν καταρχήν με την Ιόνια Οδό και κατ' επέκταση με την Εγνατία Οδό, και την ΕΟ Άρτας – Τρικάλων θα διευκολύνουν τις μετακινήσεις ατόμων, τη διακίνηση των τοπικών παραδοσιακών προϊόντων από τις τοπικές παραγωγικές μονάδες στα αστικά κέντρα και θα προσελκύσουν τουρίστες αφού θα είναι πλέον πιο εύκολη η πρόσβασή τους και θα συμβάλλουν στην ενίσχυση των τοπικών οικονομικών δραστηριοτήτων.

Ο άξονας αυτός αποσκοπεί επιπλέον, στην πρόσβαση όλων των κατοίκων σε δημόσιες υπηρεσίες. Είναι ένα δύσκολο εγχείρημα για την περιοχή μελέτης γιατί:

- Υπάρχουν πολλοί μικροί και διάσπαρτοι οικισμοί με μεγάλη απόσταση μεταξύ τους
- Οι έδρες των δήμων όπου συγκεντρώνονται όλες οι υπηρεσίες απέχουν από τους οικισμούς
- Η μετακίνηση είναι δύσκολη και χρονοβόρα λόγω του οδικού δικτύου
- Ο πληθυσμός αυξάνεται απότομα το καλοκαίρι και μειώνεται το χειμώνα
- Οι περισσότεροι μόνιμοι κάτοικοι είναι μεγάλης ηλικίας
- Υπάρχει ελλιπής συγκοινωνία και απαιτείται η κατοχή ΙΧ ή η χρήση TAXI για τη μετακίνηση

Παρ' όλα αυτά προτείνεται:

- Η βελτίωση του οδικού δικτύου ούτως ώστε να μειωθούν οι αποστάσεις μεταξύ των οικισμών. Η πρόταση αυτή θα διευκόλυνε την υπάρχουσα κατάσταση αλλά δε θα την έλυνε διότι όπως αναφέρθηκε οι οικισμοί βρίσκονται σε μεγάλη απόσταση ο ένας από τον άλλον.
- Η λειτουργία δημοτικών υπηρεσιών σε κάθε δημοτικό διαμέρισμα έτσι ώστε να εξυπηρετούνται εύκολα οι κάτοικοι χωρίς να χρειάζεται να μετακινηθούν στην έδρα του δήμου.
- Η χρήση νέων τεχνολογιών. Το διαδίκτυο θα λύσει εν μέρει το πρόβλημα της προσβασιμότητας στις υπηρεσίες υγείας, εκπαίδευσης, δημόσιας διοίκησης και επιχειρηματικότητας. Στον τομέα της υγείας μπορεί να χρησιμοποιηθεί η τηλε-

διάγνωση και στον τομέα της εκπαίδευσης η πρόσβαση στο διαδίκτυο προσφέρει πρόσβαση σε κάθε είδους εκπαιδευτική πληροφορία. Επιπλέον, μπορούν να αναπτυχθούν δίκτυα για την εξυπηρέτηση των πολιτών από τις δημοτικές και δημόσιες υπηρεσίες όπου κι αν αυτοί βρίσκονται. Οι επιχειρήσεις μπορούν να ωφεληθούν αφού με τη χρήση του διαδικτύου ξεπερνιέται το εμπόδιο της απόστασης και το προϊόν ή η υπηρεσία που προσφέρουν μπορεί να προβληθεί πιο εύκολα και να ξεπεράσει τα όρια του τοπικού επιπέδου.

Άξονας 3: Ενίσχυση υφιστάμενου και προσέλκυση νέου ανθρώπινου δυναμικού

Ο άξονας 3 στοχεύει στην προώθηση της εκπαίδευσης και της επαγγελματικής κατάρτισης, τη βελτίωση των υποδομών και των υπηρεσιών εκπαίδευσης και στη βελτίωση των υποδομών και υπηρεσιών υγείας.

Η απόκτηση δεξιοτήτων και η εμπύχωση του ανθρώπινου δυναμικού με στόχο την σωστή επαγγελματική κατάρτιση, όχι τη μονομερή και εξειδικευμένη, και την επαγγελματική αποκατάσταση, συμβάλλοντας στην ανάπτυξη του κοινωνικού επιπέδου των κατοίκων και τη βελτίωση της ποιότητας ζωής τους.

Μέτρα που μπορούν να ληφθούν είναι:

- Η διεξαγωγή σεμιναρίων για την ενημέρωση και κατάρτιση σε θέματα επιχειρηματικότητας, μεταποίησης και τυποποίησης προϊόντων, περιβάλλοντος και πολιτισμού ώστε να υποστηριχθούν με αξιόλογο και εξειδικευμένο ανθρώπινο δυναμικό όλες οι δράσεις και οι παρεμβάσεις που αναφέρονται στην παρούσα πρόταση.
- Η διάδοση επιστημονικής γνώσης και καινοτόμων πρακτικών για τα άτομα που απασχολούνται στη γεωργία, την κτηνοτροφία και τον τουρισμό με απώτερο σκοπό την ενίσχυση της ποιότητας και την αύξηση της αποδοτικότητάς τους
- Η λήψη μέτρων στα πλαίσια της δια βίου μάθησης για την ενίσχυση της επιχειρηματικής ικανότητας και των προσόντων των γυναικών για την ανάληψη επιχειρηματικών πρωτοβουλιών.

Ο στόχος για τη βελτίωση των υποδομών και υπηρεσιών εκπαίδευσης συμβαδίζει με την παρέμβαση σε κοινωνικές υποδομές και υπηρεσίες που αναφέρεται στο ΠΕΠ Θεσσαλίας – Ηπείρου – Στερεάς Ελλάδας 2007-2013. Δεδομένου ότι η ανάλυση και η διάγνωση έδειξε ελλειπείς υποδομές και υπηρεσίες στην εκπαίδευση κρίνεται απαραίτητο να προταθούν για την περιοχή μελέτης τα εξής μέτρα:

- Ενίσχυση των υποδομών προσχολικής, πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης
- Δημιουργία σχολών επαγγελματικής κατάρτισης και δια βίου εκπαίδευσης

Τα μέτρα αποσκοπούν στην παροχή όλων των δυνατοτήτων που μπορεί να προσφέρει η εκπαίδευση στους νέους, ώστε να μην αναγκάζονται να εγκαταλείπουν την περιοχή λόγω της έλλειψης εκπαιδευτικών υποδομών και υπηρεσιών. Επιπλέον, παρουσιάζονται ως ευκαιρία για τη μείωση των ανισοτήτων ως προς τις δυνατότητες εκπαίδευσης που έχουν οι νέοι στα αστικά κέντρα και τις δυνατότητες που έχουν στις ορεινές περιοχές.

Οι επαγγελματικές σχολές θα συμβάλλουν στην επαγγελματική κατάρτιση και αποκατάσταση των νέων που επιθυμούν να μείνουν στην περιοχή. Αν δημιουργηθούν, οι νέοι θα μπορούν να αξιοποιούν τους φυσικούς πόρους της περιοχής, συμβάλλοντας έτσι στην επίτευξη του στόχου για την ανάπτυξη μιας τοπικής ανταγωνιστικής οικονομίας.

Επιπλέον, για τη βελτίωση των υποδομών και υπηρεσιών υγείας στα πλαίσια του ΠΕΠ Θεσσαλίας – Ηπείρου – Στερεάς Ελλάδας 2007-2013 προτείνονται και υιοθετούνται:

- Η ενίσχυση των υποδομών με την καλύτερη δυνατή στελέχωση και τον εξοπλισμό και τον εκσυγχρονισμό των μηχανημάτων
- Η δημιουργία υποδομών και η προσφορά υπηρεσιών κοινωνικής φροντίδας

Η ανάλυση της υφιστάμενης κατάστασης του τομέα της υγείας μας προτρέπει στη λήψη δραστικών μέτρων ώστε να αλλάξει προς το καλύτερο η παροχή υπηρεσιών προς τους κατοίκους και τους επισκέπτες.

Αυτό σημαίνει ότι ο σχεδιασμός τους πρέπει να λάβει υπόψη όχι μόνο αυτούς που κατοικούν μόνιμα στην περιοχή, αλλά κι εκείνους που εγκαθίστανται το καλοκαίρι και τους επισκέπτες.

Αν και ο ακριβής ορισμός των αναγκών της περιοχής στον τομέα αυτό δεν είναι δυνατό να προσδιοριστεί, πρέπει να δημιουργηθούν τουλάχιστον οι βασικές υποδομές ώστε να προσφέρονται οι βασικές υπηρεσίες.

Η ανάλυση μας έδειξε ότι σε κάθε κέντρο υγείας υπάρχουν δυο με τρεις ιατροί μόνιμα. Τα αγροτικά ιατρεία δεν έχουν μόνιμο προσωπικό και πραγματοποιούνται επισκέψεις ακόμη και μια φορά την εβδομάδα. Η κατάσταση αυτή είναι αρκετά δυσμενής αν λάβουμε υπόψη από τη μια πλευρά την ηλικιακή σύνθεση του πληθυσμού που κατοικεί μόνιμα και από την άλλη το επίπεδο εξυπηρέτησης το καλοκαίρι όταν ο πληθυσμός αυξάνεται απότομα. Για το λόγο αυτό κρίνεται αναγκαία η πλήρης στελέχωση των κέντρων υγείας με γιατρούς των βασικών ειδικοτήτων, η παρουσία μόνιμου προσωπικού στα αγροτικά ιατρεία ή τουλάχιστον η αύξηση των επισκέψεων. Επίσης, τα κέντρα υγείας πρέπει να εξοπλιστούν με όλα τα απαραίτητα μηχανήματα.

Η δημιουργία υποδομών κοινωνικής φροντίδας θα λειτουργήσει συμπληρωματικά με την ενίσχυση των υποδομών για την υγεία. Αυτό θα συμβεί διότι η εγκατάσταση υποδομών κοινωνικής φροντίδας θα φέρει στην περιοχή ιατρούς, νοσηλευτές κλπ, οι οποίοι σε περίπτωση αναγκαίων περιπτώσεων θα μπορούν να εξυπηρετήσουν και τις ανάγκες του υφιστάμενου πληθυσμού.

Συνοψίζοντας, η προσφορά ενός ικανοποιητικού επιπέδου υπηρεσιών υγείας, κρίνεται ότι θα αποτελέσει κίνητρο για την επιστροφή και την εγκατάσταση νέου πληθυσμού.

Άξονας 4: Προστασία και ανάδειξη του φυσικού περιβάλλοντος

Όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, η περιοχή μελέτης διαθέτει ένα πλούσιο σε χλωρίδα, πανίδα και τοπία φυσικό περιβάλλον. Είναι σημαντικά στοιχεία του περιβάλλοντος που πρέπει να προστατευθούν και παράλληλα να συμβάλλουν στην ανάδειξη της περιοχής. Αναμφίβολα, θα πρέπει να ληφθούν ως βάση για τη χάραξη πολιτικής για το περιβάλλον αλλά πρέπει να ληφθεί υπόψη και η παρουσία του ανθρώπου. Αυτό σημαίνει ότι πρέπει να προστατέψουμε το περιβάλλον αλλά δεν πρέπει να αποκλείσουμε από αυτό τον άνθρωπο. Να μη δημιουργηθεί μια ορεινή περιοχή – μουσείο, όπου κάποιος θα μπορεί μόνο να βλέπει αλλά «δε θα αγγίζει». Μια τέτοια μελλοντική εξέλιξη αναμφισβήτητα θα είχε αρνητικές επιπτώσεις γιατί θα οδηγούσε σε εγκατάλειψη της περιοχής. Από την άλλη μεριά όμως θα πρέπει να περιοριστεί η αρνητική παρέμβαση τους ανθρώπου σε αυτό.

Με κεντρικά σημεία το περιβάλλον και τον άνθρωπο ο άξονας αυτός έχει δυο κατευθύνσεις (ορίζονται από το ΠΠΧΣΑΑ):

- α) την ορθολογική διαχείριση και ανάδειξη των προστατευόμενων περιοχών
- β) την ορθολογική διαχείριση του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος

Η υλοποίηση των στόχων του άξονα 4 προϋποθέτει:

- Την άμεση θεσμοθέτηση δασικού κτηματολογίου προκειμένου να καθοριστούν τα όρια των δασικών εκτάσεων, των αγροκτημάτων και των οικισμών, να καθοριστεί το ιδιοκτησιακό και να παρεμποδιστεί η κατάληψη φυσικών εκτάσεων

- Την εκπόνηση μελετών διαχείρισης των δασικών εκτάσεων, των προστατευόμενων περιοχών και των υδάτων. Επιπλέον, χρειάζονται να γίνουν ειδικές μελέτες για την γεωργία, την κτηνοτροφία και των τουρισμό καθώς και ΣΧΟΟΑΠ
- Τον ορισμό προδιαγραφών και περιορισμών για την ανάπτυξη του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος
- Τη θέσπιση φορέα υπεύθυνου για την ορθολογική διαχείριση των υδατικών πόρων και τη διανομή του νερού
- Την ενημέρωση, την ευαισθητοποίηση για θέματα περιβάλλοντος και την απόκτηση περιβαλλοντικής συνείδησης

Αρχικός στόχος ορίζεται η ορθολογική διαχείριση και ανάδειξη των προστατευόμενων περιοχών. Στο στόχο αυτό θα συμβάλλει εξολοκλήρου η θεσμοθέτηση του εθνικού πάρκου Τζουμέρκων με τον ορισμό ζωνών προστασίας. Διαιρώντας την περιοχή σε τέσσερις ζώνες προστασίας προβλέπει τις επιτρεπόμενες χρήσεις γης και θέτει περιορισμούς και όρους στην άσκηση των δραστηριοτήτων. Ουσιαστικά, κάνει μια ορθολογική διαχείριση του χώρου με σκοπό να τον αναδείξει χωρίς να αποκλείει την ανθρώπινη δραστηριότητα. Είναι σημαντικό για την περιοχή ότι επιτρέπει όλες τις οικονομικές δραστηριότητες και θέτει απλά περιορισμούς στην έντασή τους. Για παράδειγμα, θετικό είναι το γεγονός ότι επιτρέπει δραστηριότητες του πρωτογενή τομέα και ειδικά της κτηνοτροφίας και της γεωργίας (κύρια δραστηριότητα των οικισμών στα όρια του πάρκου). Από τη μια πλευρά δεν απομακρύνει τους κτηνοτρόφους κι από την άλλη χρησιμοποιεί την ελεύθερη βόσκηση ως μέσο αειφορικής διαχείρισης των ενδιαιτημάτων και ενισχύει τη βιολογική καλλιέργεια. Ενισχύει τις ήπιες μορφές τουρισμού και αναδεικνύει το πολιτιστικό περιβάλλον.

Επόμενος στόχος, τίθεται η αποκατάσταση και προστασία των επιβαρυσμένων τμημάτων της περιοχής μελέτης και η θέσπιση προληπτικών μέτρων. Σκοπός του στόχου είναι η αποκατάσταση και προστασία των επιβαρυσμένων τμημάτων της περιοχής μελέτης λόγω των διάφορων δραστηριοτήτων που ασκήθηκαν σε αυτές όπως: βόσκηση, υλοτομία, θήρα, γεωργία.

Μπορεί να επιτευχθεί μέσω των μέτρων του ΕΠΑΑ 2007-2013 ειδικά αναφέρονται τα εξής: γεωργοπεριβαλλοντικές ενισχύσεις και πρώτη δάσωση γεωργικής και μη γεωργικής γης. Επιπλέον, προτείνεται σύμφωνα με το ΠΠΧΣΑΑ:

- Η ενημέρωση αγροτών για ορθολογική χρήση των εδαφών, περιορισμός της χρήσης στις απολύτως απαραίτητες ποσότητες όπως αυτές προσδιορίζονται από το είδος της καλλιέργειας, τα εδαφολογικά χαρακτηριστικά και τις ιδιαιτερότητες κάθε περιοχής.
- Η προώθηση προγραμμάτων εφαρμογής της βιολογικής γεωργίας ειδικά σε περιοχές που βρίσκονται υπό καθεστώς προστασίας

Στο πλαίσιο του στόχου αυτού εντάσσεται και η προστασία του περιβάλλοντος των οικισμών μέσω ορθολογικής διαχείρισης απορριμμάτων και λυμάτων από σταβλικές εγκαταστάσεις που βρίσκονται στους οικισμούς και καταλήγουν σε χείμαρρους. Προτείνονται:

- Η συλλογή των απορριμμάτων των σταβλικών εγκαταστάσεων και η χρήση τους για παραγωγή ενέργειας (βιομάζα) και ως φυσικό λίπασμα.
- Κίνητρα για τη βελτίωση των υφιστάμενων υποδομών. Αυτό προϋποθέτει τη θέσπιση προδιαγραφών στη βελτίωση των υπαρχόντων και στην κατασκευή νέων σταβλικών εγκαταστάσεων και τη σύνταξη ειδικής μελέτης χωροθέτησης και προδιαγραφών για εγκατάσταση στάβλων σε οικισμούς.

Τελικός στόχος, για τον άξονα αυτό τίθεται η ανάπτυξη και χρήση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας. Απαραίτητη κρίνεται η αξιοποίηση της αιολικής και ηλιακής ενέργειας σε μια περιοχή που είναι επιβαρυσμένη και δε χρειάζεται άλλα φράγματα για την παραγωγή

ενέργειας. Για την υλοποίηση του στόχου αυτού κρίνεται αναγκαία η δημιουργία αιολικού πάρκου και η επιδότηση για τη χρήση φωτοβολταϊκών ώστε να αυτονομηθεί η περιοχή ως ένα βαθμό από το υπόλοιπο κεντρικό δίκτυο παροχής ρεύματος.

Ο στόχος αυτός συνεπάγεται την παραγωγή ενέργειας που θα χρησιμοποιείται από τους κατοίκους αλλά θα μπορεί και να προμηθεύει κι άλλες περιοχές εκτός περιοχής μελέτης, με χαμηλότερο κόστος.

Άξονας 5: Προστασία και αξιοποίηση του πολιτιστικού περιβάλλοντος

Ο μεγάλος αριθμός μνημείων, εκκλησιών, μοναστηριών, γεφυριών και παραδοσιακών οικισμών μας δείχνει ότι κάποτε οι περιοχές που εξετάζουμε, είχαν ένα μεγάλο σε αριθμό και ενεργό πληθυσμό, ο οποίος δημιούργησε και άφησε σε μας μια πλούσια ιστορική και πολιτιστική παράδοση.

Ο άξονας αποσκοπεί στην εφαρμογή πολιτικής για τη διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς της περιοχής, αξιοποιώντας τους τοπικούς πόρους και τη λαϊκή παράδοση. Για την υλοποίηση του στόχου προτείνονται:

- Η διεξαγωγή ερευνών, η καταγραφή, η συντήρηση και η ανάδειξη των πολιτιστικών στοιχείων της περιοχής μελέτης. Αποτέλεσμα της διαδικασίας αυτής θα είναι η δημιουργία ψηφιακής βιβλιοθήκης, όπου θα καταχωρηθούν όλα τα πολιτιστικά στοιχεία της περιοχής μελέτης, ώστε να καταστεί ευκολότερη η πρόσβαση σε αυτά και να αποτελέσει ένα μέσο προβολή τους. Η συντήρησή τους θα αναδείξει την παλιά τους αίγλη. Έπειτα, η προβολή θα επιφέρει την αύξηση της επισκεψιμότητας, η οποία θα οδηγήσει στην αξιοποίηση τόσο των μνημείων όσο και της ευρύτερης περιοχής.
- Η ενοποίηση των μνημείων με την οργάνωση πολιτιστικών διαδρομών, ειδικών θεματικών διαδρομών (μοναστηριών, εκκλησιών, γεφυριών). Η ενοποίηση των μνημείων είναι ένα μέτρο αναγκαίο για την περιοχή. Τα υπάρχοντα μνημεία είναι διάσπαρτα στο χώρο, δε συνδέονται και είναι αναξιοποίητα, δημιουργώντας πρόβλημα στους επισκέπτες.
- Η δημιουργία και η ενίσχυση κέντρων παραδοσιακής χειροτεχνίας και βιοτεχνίας και την αναβίωση παλιών επαγγελμάτων. Η μορφολογία τους εδάφους, οι κλιματολογικές συνθήκες, οι συνθήκες διαβίωσης και οι διάφοροι πληθυσμοί που κατοίκησαν στην περιοχή συνέβαλαν στο να αναπτυχθούν διάφορα επαγγέλματα, μερικά από τα οποία διατηρήθηκαν υποτυπωδώς όπως των χτιστάδων και άλλα όπως του αργυροχρυσόχου εγκαταλείφθηκαν. Επίσης, η περιοχή διέθετε παράδοση στη δημιουργία υφαντών και κεντημάτων. Η ανάπτυξη του αγροτουρισμού παρουσιάζεται ως ευκαιρία για την αναβίωση των παραδοσιακών επαγγελμάτων και την αναγέννηση της δραστηριότητας δημιουργίας υφαντών, κεντημάτων και γενικά ειδών λαϊκής τέχνης.

Η περιοχή μελέτης περιλαμβάνει έναν σημαντικό αριθμό πολιτιστικών συλλόγων οι οποίοι έχουν ενεργή δράση στην περιοχή μελέτης μέσω της οργάνωσης των πανηγυριών, της έρευνας και της συλλογής ιστορικών στοιχείων, των εθίμων και των παραδόσεων, των τραγουδιών, των συνταγών μαγειρικής. Οι σύλλογοι έχουν να δείξουν ένα πολύ σημαντικό έργο. Γι' αυτό πρέπει να τους δοθεί η δυνατότητα να το αναδείξουν και να το προβάλουν. Μέσω της ενίσχυσης της χρηματοδότησης, την τεχνικής υποστήριξης και της συνεργασίας με πανεπιστημιακά ιδρύματα αυτό μπορεί να επιτευχθεί.

Τέλος, στον άξονα αυτό μεγάλη σημασία έχει η ανακαίνιση και ανάπτυξη χωριών, για τη διατήρηση και αναβάθμιση της αγροτικής κληρονομιάς, την ανάδειξη του παραδοσιακού και του τοπικού οικιστικού περιβάλλοντος και στη βελτίωση της ποιότητας ζωής των κατοίκων της περιοχής μελέτης. Τα μέτρα που λαμβάνονται αποσκοπούν στη διατήρηση της

παραδοσιακής εικόνας των οικισμών, στην ανάδειξη της τοπικής αρχιτεκτονικής και τη διατήρηση και αναβάθμιση της αγροτικής κληρονομιάς.

Προτείνονται:

- Η βελτίωση και ανάπλαση των κοινοχρήστων χώρων
- Η αποκατάσταση εξωτερικών όψεων κτισμάτων με ιδιαίτερα στοιχεία αισθητικής και ιστορικής αξίας
- Η διατήρηση, αποκατάσταση και αναβάθμιση των πολιτιστικών χαρακτηριστικών της περιοχής όπως γεφύρια, νερόμυλοι και βρύσες

Η υλοποίηση των παραπάνω μέτρων προϋποθέτουν την εκπόνηση μελετών ανάπλασης και αποκατάστασης.

Άξονας 6: Ψηφιακή σύγκλιση και επιχειρηματικότητα

Ο άξονας 6 που αποσκοπεί στην ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας, θα συμβάλλει στην εξωστρέφεια της οικονομίας της περιοχής και θα ενισχύσει την ελκυστικότητά της έναντι των γειτονικών πιο ανταγωνιστικών περιοχών. Στηρίζεται στον άξονα 3: Ψηφιακή Σύγκλιση και Επιχειρηματικότητα του ΠΕΠ Θεσσαλίας – Ηπείρου – Στερεάς Ελλάδας 2007-2013. Με βάση το πλαίσιο αυτό προτείνονται οι εξής στόχοι και μέτρα:

- Στόχος 1: Βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων και της ποιότητας ζωής των κατοίκων με αξιοποίηση ΤΠΕ. Ο στόχος θα επιτευχθεί μέσω της εισαγωγής και χρήσης των ΤΠΕ από επιχειρήσεις, της ισότιμης πρόσβασης και συμμετοχής των κατοίκων στην Κοινωνία της Πληροφορίας και της ανάπτυξης ψηφιακών υπηρεσιών τοπικής αυτοδιοίκησης για τους κατοίκους μόνιμους ή όχι της περιοχής. Ο παραπάνω στόχος συνδέεται με το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Ψηφιακή Σύγκλιση και Επιχειρηματικότητα.
- Στόχος 2: Ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας και προσέλκυση νέων επενδύσεων. Σκοπός είναι όσοι ασχολούνται με τις οικονομικές δραστηριότητες να αποκτήσουν επιχειρηματική σκέψη ώστε να μπορούν να ανταπεξέλθουν στη ζήτηση της αγοράς και στις συνθήκες ανταγωνιστικότητας. Η επιχειρηματική σκέψη είναι κάτι που λείπει από τους «παλαιότερους» επιχειρηματίες της περιοχής. Αντίθετα, οι «νέοι» είναι πιο προετοιμασμένοι και γνωρίζουν τι ζητά ο πελάτης. Πρέπει λοιπόν να ενισχυθεί η δράση αυτή ώστε να εξισορροπηθεί η κατάσταση και να προσφέρονται παντού οι καλύτερες δυνατές υπηρεσίες και προϊόντα. Απαιτείται η υλοποίηση των εξής μέτρων:
 - Κινητοποίηση τοπικών φορέων και κοινωνιών για τον έλεγχο και την ενθάρρυνση της τοπικής επιχειρηματικότητας
 - Ενίσχυση των τοπικών φορέων και των επιχειρηματιών για τη λήψη συλλογικών δράσεων που θα συμβάλλουν στην εξωστρέφεια της περιοχής κυρίως στον κλάδο του τουρισμού
 - Ενίσχυση επιχειρηματικών σχεδίων στους τομείς της μεταποίησης, των υπηρεσιών και του εμπορίου
 - Ενίσχυση των ΜΜΕ για την ανάπτυξη και βελτίωση των προϊόντων
 - Ανάπτυξη δικτύων για τη μεταφορά τεχνογνωσίας και εμπειριών και τη διεύρυνση των τεχνολογικών προοπτικών

Οι ιδιαιτερότητες της περιοχής και οι αδυναμίες για συντονισμό και ενημέρωση επιβάλλουν την κινητοποίηση των τοπικών φορέων και των επιχειρηματιών και παραγωγών για τη δημιουργία ενός μηχανισμού που θα ενθαρρύνει, θα υποστηρίξει, θα ενημερώνει και θα κατευθύνει τις τοπικές πρωτοβουλίες.

Άξονας 7: Τοπική διακυβέρνηση και διαδημοτική – διανομαρχιακή συνεργασία

Ο άξονας 7 στοχεύει στην ανάπτυξη τριών οικιστικών κέντρων, στην εκπόνηση αναπτυξιακών μελετών, τη συμμετοχή των πολιτών στη λήψη αποφάσεων, την ένταξη της περιοχής μελέτης σε δίκτυα συνεργασίας και τέλος, την ίδρυση αναπτυξιακής εταιρείας των ΟΤΑ της περιοχής μελέτης.

Πιο συγκεκριμένα, στην περιοχή μελέτης ορίζονται τρία οικιστικά κέντρα που οριοθετούν τρεις αναπτυξιακές ενότητες. Τα κέντρα αυτά είναι: τα Πράμαντα, τα Άγναντα και το Βουργαρέλι και οι αναπτυξιακές ενότητες που οριοθετούν είναι:

- Πράμαντα: Δήμος Πραμάντων, Τζουμέρκων και Κοινότητες Συράκου, Καλαρρύτων, Βαθυπέδου και Ματσουκίου
- Άγναντα: Δήμος Αγνάντων και Κοινότητα Μελισσουργών
- Βουργαρέλι: Δήμος Αθαμανίας και Κοινότητα Θεοδωριάνων

Οι παραπάνω περιοχές οριοθετούνται με βάση τα πληθυσμιακά, γεωγραφικά και οικονομικά τους χαρακτηριστικά, κρίνοντας ότι έχουν τις δυνατότητες να οδηγήσουν την περιοχή μελέτης στην οικονομική και κοινωνική τους ανάπτυξη. Η ενίσχυση των υποδομών και των υπηρεσιών στις περιοχές αυτές θα βοηθήσει όσες βρίσκονται σε άμεση εξάρτησή τους και θα λειτουργήσουν ως «διαμεσολαβητές» βοηθώντας στη σύνδεσή τους με τα αστικά κέντρα, με υποδομές και τις παραγωγικές και κοινωνικές υποδομές και τις υπηρεσίες.

Σε κάθε δήμο και κοινότητα πρέπει να καταρτιστεί ΣΧΟΟΑΠ, με σκοπό να οριστεί το πληθυσμιακό τους μέγεθος με όσο πιο ακριβή τρόπο γίνεται ξεπερνώντας τα προβλήματα της πληθυσμιακής εναλλαγής (χειμώνας – καλοκαίρι) και να τεθούν οι στόχοι για την οικονομική τους και κοινωνική τους ανάπτυξη. Απαιτείται η άμεση εκπόνηση ΣΧΟΟΑΠ στα Πράμαντα, Άγναντα, Βουργαρέλι. Επιπλέον, στα πλαίσια του ΠΠΧΣΑΑ προτείνεται η εκπόνηση ειδικών Χωροταξικών Μελετών για τον προσδιορισμό Περιοχών Ειδικών Χωρικών παρεμβάσεων.

Θεωρείται σημαντικό και πρέπει να ληφθεί υπόψη η συμμετοχή των πολιτών στη λήψη αποφάσεων σε θέματα σχεδιασμού και ανάπτυξης καθώς είναι θέματα που τους αφορούν άμεσα. Η συνεργασία των τοπικών φορέων με τους πολίτες πρέπει να είναι αποδοτική και να μη προωθούνται έργα και δράσεις που δεν έχουν τη συλλογική στήριξη. Η δημόσια διαβούλευση των προγραμμάτων, όπου θα συμμετέχουν και πολίτες θα είναι ένα αρχικό στάδιο για την επίτευξη του στόχου. Επιπλέον, η ανάρτηση των προγραμμάτων σε κεντρικά σημεία των δήμων είναι ένα σημαντικό βήμα για τη συμμετοχή των πολιτών, καθώς οποιοσδήποτε μπορεί να τα δει, να τα μελετήσει και να εξάγει τα δικά του συμπεράσματα για το αν είναι ωφέλιμο για τον τόπο ή όχι χωρίς να έχει να αντιμετωπίσει την προπαγανδιστική πληροφόρηση φορέων και ομάδων. Τέλος, η εκμετάλλευση των δυνατοτήτων που προσφέρουν οι ΤΠΕ θα συμβάλλουν στην ενεργή συμμετοχή των πολιτών στον αναπτυξιακό και στρατηγικό σχεδιασμό. Η δημιουργία ενός δικτυακού τόπου όπου θα αναρτώνται τα προγράμματα και οι δράσεις των δήμων και των κοινοτήτων και θα παρέχεται η δυνατότητα μέσω e-mail ή ομάδων συνομιλιών (forum) να εκφράσουν τις απόψεις τους αποτελεί ένα δυνατό σημείο για τη συμμετοχή των πολιτών στη λήψη αποφάσεων.

Η δημιουργία δικτύων συνεργασίας στην περιοχή μελέτης και η ένταξή της σε άλλα δίκτυα με κοινά σε σχέση με αυτή χαρακτηριστικά, αφορά τη σύνδεση των δήμων και των κοινοτήτων με σκοπό τη συνεργασία τους σε θέματα οργάνωσης του χώρου και ανάπτυξης. Η συνεργασία μπορεί να γίνει και σε άλλα επίπεδα: μεταξύ παραγωγών, επιχειρηματιών, στην εκπαίδευση και στην υγεία για να ξεπεραστούν τα προβλήματα ώστε η περιοχή να ανακάμψει οικονομικά, να γίνει πιο ανταγωνιστική και αυτάρκης. Η δημιουργία του δικτύου συνεργασίας είναι εφικτή γιατί οι περιοχές βασίζονται στους ίδιους τομείς παραγωγικής δραστηριότητας, στη γεωργία, στην κτηνοτροφία, στην παραγωγή αγροτικών προϊόντων και στον τουρισμό. Παρουσιάζουν κοινά προβλήματα και μια οργανωμένη διαδημοτική και διακοινοτική συνεργασία θα συνέβαλε στη προώθηση κοινών αναπτυξιακών πρωτοβουλιών για την αντιμετώπισή τους. Όμως, θα είναι δύσκολη να επιτευχθεί εάν δεν ξεπεραστούν τα

προβλήματα νοοτροπίας των κατοίκων τα οποία σχετίζονται με την έλλειψη εμπιστοσύνης σε συλλογικές δράσεις και την κατευθυνόμενη από διάφορους φορείς άποψη που εκφράζουν σε σημαντικές στιγμές για τη λήψη συλλογικών αποφάσεων. Η περιοχή μελέτης επιπλέον μπορεί να ενταχθεί σε ευρύτερα δίκτυα περιοχών με κοινά χαρακτηριστικά, όπως σε κάποιο δίκτυο για τις ορεινές περιοχές, με σκοπό την ανταλλαγή εμπειριών και τεχνογνωσίας σε θέματα ανάπτυξης και σχεδιασμού προς μια κοινή αντιμετώπιση των προβλημάτων τους και την ανάδειξη των δυνατοτήτων τους.

Τέλος, για την υλοποίηση όλων των στόχων που αναφέρθηκαν κρίνεται αναγκαία η άμεση ίδρυση και λειτουργία μιας Αναπτυξιακής Εταιρείας «Τζουμέρκων». Ο ΟΟΣΑ (έκθεση για τις αγροτικές περιοχές, Τζουμέρκα 2002) ορίζει ότι αυτός ο φορέας πρέπει: «... να διασφαλίσει τη συνεργασία των τοπικών φορέων, να υποχρεώσει τα ανώτερα επίπεδα της κυβέρνησης να βοηθήσουν την αναζωογόνηση της περιοχής και να ωθήσει τους κατοίκους της περιοχής μελέτης να δημιουργήσουν μια βιώσιμη κοινότητα...»

Η Αναπτυξιακή Εταιρεία θα έχει υπό την ευθύνη της τη δημιουργία ενός ευνοϊκού κλίματος συνεργασίας μεταξύ των τοπικών φορέων, θα προκηρύσσει τις απαιτούμενες για το χώρο μελέτες και αναπτυξιακά προγράμματα, θα θέτει προτεραιότητες, θα κατανέμει τους πόρους και θα θέτει τα χρονοδιαγράμματα των προγραμμάτων.

Επιπλέον, θα έχει ενημερωτικό και υποστηρικτικό ρόλο στην επιχειρηματική και οικονομική υποδομή της περιοχής.

Στη συνέχεια παραθέτονται για την παρούσα πρόταση και υιοθετούνται από τον ΟΟΣΑ τα εξής όσον αφορά την Αναπτυξιακή Εταιρεία: «...βασική ευθύνη του αποτελεί η δημιουργία ενός ολοκληρωμένου συστήματος υποστήριξης που θα διασφαλίζει ότι οι τοπικοί φορείς θα έχουν επαγγελματική στήριξη. Θα πρέπει να αποκτήσει φήμη «ενδυναμωτή» και πρέπει να είναι ιδιαίτερα συμμετοχικός και να λειτουργεί με τέτοιο τρόπο ώστε ο τοπικός πληθυσμός να αισθάνεται ότι η στρατηγική και οι προτεραιότητες που υιοθετήθηκαν σχεδιάστηκαν για αυτούς και ότι μπορούν να εφαρμοστούν».

Η ολοκληρωμένη ανάπτυξη στα Τζουμέρκα είναι μια μεγάλη πρόκληση. Η Αναπτυξιακή Εταιρεία θα πρέπει να την αντιμετωπίσει έχοντας ως συμμάχους όσους πραγματικά ενδιαφέρονται για την περιοχή, ώστε όλοι μαζί να πραγματοποιήσουν το όραμα για την ανάπτυξή της.

Βιβλιογραφία

Αναπτυξιακή Εταιρεία «Ηπειρος» Α.Ε., Ειδική Περιβαλλοντική Μελέτη της Ευρύτερης Περιοχής του Εθνικού Πάρκου Τζουμέρκων, 2006.

Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, Αρ. Φύλλου 1451, Τεύχος Β', Αρ. Αποφ. 25301, 6 Οκτωβρίου 2003.

OECD, *Tzoumerka, Greece*, OECD Territorial Reviews, 2002.

ΟΟΣΑ, *Εκθέσεις για τις αγροτικές περιοχές, Τα Τζουμέρκα (ΕΛΛΑΔΑ)*, ΟΟΣΑ Υπηρεσία Χωρικής Ανάπτυξης Επιτροπή για την Πολιτική Χωρικής Ανάπτυξης, 2000.

Περιφέρεια Ηπείρου, Κλουτσινιώτη, Ουρ., Κουτρέτση, Πην., *Χωροταξικό σχέδιο Νομού Αρτας*, Νοέμβριος 2000, Αθήνα, 2000.

Περιφέρεια Ηπείρου, TEAM 4 – Ε.Ε. *Χωροταξικό Σχέδιο Νομού Ιωαννίνων*, 2000.

Πληθυσμός της Ελλάδος κατά την Απογραφή της 19^{ης} Μαρτίου 1961, Πραγματικός πληθυσμός κατά νομούς, επαρχίας, δήμους, κοινότητας και οικισμούς.

Πληθυσμός της Ελλάδος κατά την Απογραφή της 14^{ης} Μαρτίου 1971, Πραγματικός πληθυσμός κατά νομούς, επαρχίας, δήμους, κοινότητας και οικισμούς.

Πραγματικός Πληθυσμός της Ελλάδος κατά την Απογραφή της 5^{ης} Απριλίου 1981, κατά νομούς, επαρχίες, δήμους, κοινότητες και οικισμούς.

Υπ. Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης της Ελλάδας 2007-2013, Δεύτερη Έκδοση, Αθήνα, 2008.

- Υπ. Οικονομίας και Οικονομικών, Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο Αναφοράς 2007-2013, Αθήνα, 2007.
- Υπ. Οικονομίας και Οικονομικών, Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Θεσσαλίας – Στερεάς Ελλάδας – Ηπείρου, Προγραμματική Περίοδος 2007-2013, Αθήνα, 2007.
- Υπ. Περιβάλλοντος Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων, Σχέδιο Νόμου Γενικού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης, Αθήνα, 2008.
- Υπ. Χωροταξίας Οικισμού και Περιβάλλοντος, *Νομός Άρτας- Προτάσεις Χωροταξικής Οργάνωσης*, Διεύθυνση Χωροταξίας, Αθήνα, 1984.
- Υπ. Χωροταξίας Οικισμού και Περιβάλλοντος, *Νομός Ιωαννίνων- Προτάσεις Χωροταξικής Οργάνωσης*, Διεύθυνση Χωροταξίας, Αθήνα, 1984.

Strategic Plan for Spatial Development of the Tzoumerka Mountainous Area

A. Bassiouka, Spatial Planning and Development Engineer, A.U.TH.

Abstract

Tzoumerka is a region with rich natural resources and an important cultural heritage. As a mountainous area, Tzoumerka was able to maintain most of these characteristics intact until now. However, nowadays the region faces a double challenge: desertification or tourism development. The latter appears to be the only solution that will take not only Tzoumerka out of isolation but also, every mountainous area in Greece.

On one hand, the fact that the region belongs to two different administrative units, is an inhibitory factor because of the ambiguous policies, but on the other hand, the prospective of cooperation between them could be determinant for a common developmental policy in a mountainous region with similar demographic and economic characteristics. It can also be used as an application example and emphasize the need for cooperation between areas with common geographical and social characteristics regardless their administrative affiliation.

The purpose of this paper is the recognition and analysis of the current state of the region, aiming to the appointment of its abilities, weaknesses, as well as of its prospective chances and threats. Through the composition of all these information, the target is to arise a common vision, a common policy, which will define a developmental model with respect to the natural and cultural environment and most of all with respect to the people, within a frame of cooperation and interaction. Basic objective for the region is to allocate its developmental standard, to utilize its abilities, to become competitive and to obtain an important role to the greater region, periphery and to the whole country. This can be achieved through the realization of an integrated Strategic Plan for the Spatial Development, based on a multifunctional standard of economical development, with respect to the environment and the cultural heritage of the region and acceptable by the all its residents and local authorities.